

Article No. 318

DOI: <https://doi.org/10.26881/srg.2024.11.01>

Artykuł badawczy / Research article

Dziedzina nauk humanistycznych / Humanities

Dyscyplina naukowa: literaturoznawstwo / Discipline of science: literary studies

Copyright © 2024 SRG and M. Dąbrowska¹

Citation:

Dąbrowska, M. (2024). Poezja Franciszka Karpińskiego w czasopiśmie „Ukraiński Wiestnik”. *Studia Rossica Gedanensia*, 11: 23–39. DOI: <https://doi.org/10.26881/srg.2024.11.01>

POEZJA FRANCISZKA KARPIŃSKIEGO W CZASOPIŚMIE „UKRAIŃSKIJ WIESTNIK”

MAGDALENA DĄBROWSKA

Uniwersytet Warszawski / University of Warsaw
Wydział Lingwistyki Stosowanej / Faculty of Applied Linguistics
Katedra Rusycystyki / Institute of Russian Studies
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa, Polska /
Krakowskie Przedmieście St. 26/28, 00-927 Warsaw, Poland
Corresponding Author e-mail: m.dabrowska@uw.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4014-4725>

(nadesłano / received 1.08.2024; zaakceptowano / accepted 10.08.2024)

Abstract

Franciszek Karpiński’s poetry in the “Ukraiński Wiestnik” newspaper

The article presents the reception of Franciszek Karpiński’s (1741–1825) poetry in Kharkiv’s newspaper “Ukraiński Wiestnik” (1819) from the perspective of translation and imitation. It discussed the following poems: *Corydon*, *Daphnis and Corydon*, *Remembering Old Love* and *The Traveller and the Stream*. They became of interest due

---

¹ This is an Open-Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. Publisher: University of Gdańsk. Faculty of Languages [Wydawca: Uniwersytet Gdański. Wydział Filologiczny].

to the activity of the Polish Language Department at the University of Kharkiv (Pyotr Hulak-Artemovsky was the department head, and Dmitry Safonov and Aleksander Sklabovsky were students).

Keywords: poetry, translation, imitation, reception, Kharkiv, Russian language, Franciszek Karpiński.

Abstrakt

Artykuł zawiera opis recepcji poezji Franciszka Karpińskiego (1741–1825) w charkowskim czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik” (1819) z perspektywy problemu przekładu i naśladownictwa. Przedmiotem omówienia są wiersze *Korydon*, *Dafne i Korydon*, *Przypomnienie dawnej miłości* oraz *Podróżny i strumień*. Zainteresowanie nimi było związane z działalnością Katedry Języka Polskiego na Uniwersytecie Charkowskim (kierownikiem był Piotr Hułak-Artemowski, do studentów należeli m.in. Dmitrij Safonow i Aleksandr Skłabowski).

Słowa kluczowe: poezja, przekład, naśladownictwo, recepcja, Charków, język rosyjski, Franciszek Karpiński.

W każdym czasie, w szczególności przy obecnym stanie naszej literatury, dobry fragment cudzoziemski, umiejętnie przetłumaczony, jest pożyteczniejszy od tuzina opasłych i niesmacznych oryginałów.
(Гонорский 1816: 374)²

Wprowadzenie

Słowa wykorzystane jako motto pochodzą z zapomnianego w literaturoznawstwie rusycystycznym artykułu Razumnika Honorskiego (Gonorskiego) *Coś niecoś o naszej Malowniczej Prozie i o obecnym stanie literatury rosyjskiej w ogólności* (Нечто о нашей Живописной Прозе и о нынешнем состоянии русской словесности вообще), opublikowanego w grudniowym numerze charkowskiego czasopisma „Украинский вестник” („Ukrainskij Wiestnik”) z 1816 roku (Gonorskij 1816: 374–384) i pomyślanego jako komentarz do zawartości drugiego działu tego periodyku, nazwanego właśnie *Malownicza Proza*. Dział ten, zapowiedziany w styczniowym numerze w noszącym taki sam tytuł artykule (Živopisnaâ proza... 1816: 38–40), wypełniło czternaście utworów, których autorami byli m.in. Johann Gottfried Herder, Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre i Constantin François de Chateaubriand de Volney.

² Tu i dalej, o ile nie podano inaczej, przekład tytułów i cytatów własny – M.D. Por. komentarz Jadwigi Ziętarek: „Przyswojenie rodzimej literaturze wybitnego obcego dzieła uważane było za większą zasługę niż autorstwo miernego” (Ziętarek 1996: 478).

W drugiej części artykułu Honorskiego znalazł się, zgodnie z tytułową zapowiedzią, przegląd współczesnej literatury rosyjskiej, w której zostały wyodrębnione dwie szkoły: „szyszkowistów” (członków Biesiady Miłośników Słowa Rosyjskiego kierowanej przez Aleksandra Szyszkowa) i „karamzinistów” (zwolenników Nikołaja Karamzina i jego „nowego stylu”). Autor artykułu nie identyfikuje się z żadną z nich: pierwszą odrzuca, gdyż „nie chce pisać dla zmarłych przodków”, druga – sentymalnie-romantyczna – nie odpowiada mu, ponieważ nie zamierza czytelników „rozczułać i przynudzać” (Gonorskij 1816: 379). Szansę odnowy literatury widzi jedynie w pisarzach, którzy – co prawda – „nie mają mistrza [...] i ścisłych powiązań ze sobą” (brak powiązań instytucjonalnych uznaje zdecydowanie za atut), ale kierują się „zasadami dobrego gustu opartymi na wzorach starożytnych i nowożytnych” (Gonorskij 1816: 377). Droga do podniesienia poziomu literatury rodzimej³, nadrobienia zaległości w tym zakresie, prowadzi więc, w opinii publicyisty, przez przekłady dzieł klasyków obcych. Takie oto proste wyjaśnienie znajduje obecność przekładów w dziele *Malownicza Proza*, a pośrednio również w innych działach i rubrykach czasopisma „Ukrainskij Wiestnik”.

Choć w artykule Honorskiego nie ma mowy o przekładach wierszy i nie pada nazwisko żadnego polskiego autora, poezja polska ma bogatą reprezentację w różnych działach i rocznikach analizowanego periodyku. Przedmiotem zainteresowania staną się w niniejszej pracy wiersze Franciszka Karpińskiego (1741–1825), głównego przedstawiciela sentymentalizmu w liryce polskiej, a także pamiętnikarza, dramaturga, tłumacza i publicyisty. Praca ma charakter historycznoliteracki o zorientowaniu komparatystycznym, w związku z czym wypełni ją nie tyle omówienie praktycznych rozwiązań zastosowanych przez rosyjskojęzycznych tłumaczy i naśladowców poezji Karpińskiego, ile nakreślenie okoliczności jej recepcji w danym momencie dziejowym oraz związków z charakterystycznym dla tamtych czasów rozumieniem przekładu i naśladownictwa.

Wiersze Karpińskiego, z którymi mogli zapoznać się czytelnicy czasopisma „Ukrainskij Wiestnik”, dołączyły do czterech liryków tegoż autora zamieszczonych w miesięczniku „Ulej” z lat 1811–1812 (zob. m.in. Dąbrowska 2012: 95–111; Dąbrowska 2014: 364–374), a także do siedmiu włączonych do niewydanego rękopiśmiennego zbioru z 1802 roku *Cudza muza, czyli przekłady rozmaitych wierszy cudzoziemskich na wersy rosyjskie* (*Чужая муза, или Переводы разных иностранных стихов на русийские стихи* – zob. Nikołajew 2007: 240–253⁴). Petersburski „Ulej” oraz zbiór *Cudza muza...* były dziełami Wasilija Anastasewicza, jednego z czołowych popularyzatorów

³ Artykuł dotyczy literatury rosyjskiej i jest napisany po rosyjsku, podobnie jak artykuł *Malownicza proza* oraz utwory zamieszczone w dziele o tej nazwie, ale Stefan Kozak odnosi go także do literatury ukraińskiej, mówiąc o „początkach głośnej dyskusji dotyczącej języka, literatury i kultury Ukrainy” oraz o „rubasznej burleskomanii ukraińskich autorów” jako „czynniku hamującym dojrzewanie romantyzmu na Ukrainie” (Kozak 1990: 64).

⁴ Ten zbiór prac Nikołajewa o polsko-rosyjskich związkach literackich zawiera także szkic *O kilku polskich wierszach w czasopismach rosyjskich z 1819 roku*, będący jedyną – bardzo ogólnikową, ale przez to zachęcającą do pogłębienia badań – pozycją w literaturze przedmiotu na temat charkowskiej recepcji wierszy Karpińskiego (Nikołajew 2007: 254–261). Warto dodać, że polski tłumacz zbioru – Jacek Głazewski – dokonał przekładu tytułów czasopism rosyjskich: „Ukrainskij Wiestnik” występuje więc tu jako „Goniec Ukraiński”.

literatury polskiej w Rosji pierwszej połowy XIX wieku. „Ulej” stał się też miejscem opublikowania szkicu o Karpińskim, w którym autor *Laury i Filona* został nazwany „polskim Florianem” i „polskim Delille’em” (Francisk Karpinskij... 1811: 431).

W artykule o Karpińskim w czasopiśmie „Ulej” (Francisk Karpinskij... 1811: 432) oraz w liście Anastasewicza do redaktorów pisma „Ukrainskij Wiestnik” z 18 sierpnia 1818 roku (Anastasevič 1818: 116) pojawił się tytuł jeszcze jednego periodyku, w którym ukazały się rosyjskie przekłady sielanek polskiego sentymentalisty. Chodzi mianowicie o moskiewskie „Nowosti Russkoj Literatury” z lat 1802–1805. Sielanki, w tym *Korydon* oraz *Dafne i Korydon*, a także cztery księgi pieśni z *Przypomnieniem dawnej miłości* (w księdze drugiej) oraz wiersze różne z *Podróżnym i strumieniem*, tworzyły zawartość pierwszego tomu warszawskiej „edycji nowej i zupełnej” *Dzieł Franciszka Karpińskiego wierszem i prozą* z 1806 roku (Karpiński 1806: 18–19, 35–38, 171–172, 269–270), wspomnianego w części bibliograficznej artykułu w czasopiśmie „Ulej”.

Korydon, *Dafne i Korydon*, *Przypomnienie dawnej miłości* oraz *Podróżny i strumień* stały się właśnie tymi utworami, z którymi rosyjskojęzyczni czytelnicy mogli zapoznać się w charkowskim periodyku. Wiersze Karpińskiego sąsiadowały w nim z utworami innych polskich poetów, pisarzy, publicystów i naukowców, których listę – wprawdzie niekompletną, ale bez wątplenia dającą wyobrażenie o skali i wadze zjawiska – sporządził Ludwik Janowski:

Figurują tu: Naruszewicz, Krasicki, Karpiński, Dmochowski, ks. Czartoryska, Szwejkowski, Jan Śniadecki oraz przygodne artykuły z „Tygodnika Polskiego” i „Dziennika Wileńskiego” (Janowski 2004: 115).

„Ukrainskij Wiestnik”

„Ukrainskij Wiestnik” był miesięcznikiem społeczno-literackim, ukazującym się w latach 1816–1819. Na miejsce druku została wybrana typografia Uniwersytetu Charkowskiego, z której do rąk czytelników trafiały nie tylko wydawnictwa periodyczne, ale też książki o różnej tematyce. Zaproszenie do zaprenumerowania nowego periodyku, opublikowane w poczytnym moskiewskim „Wiestniku Jewropy”, zostało podpisane przez Honorskiego oraz Eugrafija Fiłomafitskiego i Grigorija (Hryhorija) Kwitkę-Osnowjanenkę, mających pełnić obowiązki redaktorów (Gonorskij, Filomafitskij, Kvitka 1816: 77–80). Skład kolegium redakcyjnego zmieniał się w ciągu całego okresu wydawania, co zostało zasygnalizowane przez Piotra Köppena w *Spisie źródeł historii literatury rosyjskiej*, włączonym do *Zarysu historii literatury rosyjskiej* Nikołaja Grecza:

Ukraiński Wiestnik (Obwieściciel) od r. 1816, w Charkowie miesięcznie wydawany przez Jewgrafa Filomawickiego [właśc. Fiłomafitskiego – M.D.] i Razumnika Honorskiego [...]; bywają umieszczone krótkie wiadomości o nowych książkach po większej części w Charkowie drukowanych; w teraźniejszym 1819 roku zajmuje się wydawaniem jego sam jeden Filomawicki (Köppen 1823: 568).

Z wpływem czasu modyfikacjom podlegała również struktura wewnętrzna czasopisma. Dział, który w pierwszym roczniku nosił tytuł *Malownicza Proza*, w anonsie

zamieszczonym w „Wiestniku Jewropy” został nazwany *Piękna proza* (Gonorskij, Filomafitskij, Kvitka 1816: 78). Różnice między prozą „piękną” a prozą „malowniczą”, nieuchwytnie na pierwszy rzut oka, stały się przedmiotem rozważań w artykule *Malownicza proza*. W następnych rocznikach dział z prozą istniał nadal, ale w nazwie nie zawierał już określenia ani „piękny”, ani „malowniczy”. Wspólnie z działem *Poezja* tworzył w strukturze charkowskiego miesięcznika większą całość, nazwaną *Literatura piękna*. Właśnie w dziale *Poezja* znalazły miejsce wiersze Karpińskiego. Do stałych rubryk należały także wspomniane przez Köppena przeglądy nowości wydawniczych.

Tym, co w piśmie „Ukrainskij Wiestnik” nie zmieniało się, było podstawowe założenie programowe, zdefiniowane w ogłoszeniu w „Wiestniku Jewropy” w następujących słowach:

Celem tego wydawnictwa jest wyłącznie chęć promowania sukcesów oświecenia w tutejszym kraju. Wszystkie miejsca, w których znajdują się duże ośrodki akademickie, mają swoje wydawnictwa periodyczne. Jeden tylko nasz kraj [...] dotąd nie ma pola, na którym osoby doświadczone i światłe mogły pokazać swoją wiedzę, a młodzi, naśladowując ich, wykazać się gorliwością w osiągnięciu tego celu (Gonorskij, Filomafitskij, Kvitka 1816: 78–79).

Wspomniany duży ośrodek akademicki to Uniwersytet Charkowski, założony w 1804 roku staraniem Wasilija Karazina (zob. m.in.: Bagalej: 1904; Bagalej, Sumcow, Buzeskul: 1906; Janowski 2004). „Wiestnik Jewropy” na bieżąco relacjonował osiągnięcia Karazina w zakresie rozwoju i popularyzacji nauki w Charkowie (zob. m.in. Karazin 1811: 259–290). Ministrem oświaty Rosji był w chwili zakładania nowego uniwersytetu hr. Piotr Zawadowski, a kuratorem charkowskiego okręgu naukowego – hr. Seweryn Potocki. Pierwszym rektorem został filolog i tłumacz Iwan Ryżski. Liczba studentów w 1803 roku wynosiła 57 osób, a w roku założenia czasopisma „Ukrainskij Wiestnik” wzrosła do 122 (zob. Kijas 2005: 223). Użyte w ogłoszeniu określenie „tutejszy kraj” odnosiło się do Ukrainy, której nazwa – obok nazwy „Małorosja”⁵ – pojawiła się w zamykającym je apelu do miejscowej ludności:

Mamy nadzieję, że zasłużymy na przychylność naszych ziomków, a dedykując czasopismo to mieszkańcom Ukrainy i Małorosji, zwracamy się z prośbą do wszystkich miłujących swoją ojczyznę otoczyć je szczególnym zainteresowaniem (Gonorskij, Filomafitskij, Kvitka 1816: 79–80).

Plan włączenia w tworzenie czasopisma „doświadczonych i światłych” członków społeczności lokalnej powiódł się w pełni. W przypisie redakcyjnym (niepodpisanym imiennie) do szóstego utworu w dziale *Malownicza Proza*, noszącego tytuł *Rysy greckiej mitologii* (*Черты греческой мифологии*) i stanowiącego wyciąg sporządzony przez Aleksandrę Kamienską, jak to zostało określone w podtytule, „z Barthélemy’ego”⁶, czytelnicy znajdowali podziękowanie za podnoszenie poziomu miejscowej edukacji:

Wydawcy wyrażają szczerą wdzięczność szanownym tłumaczkom, które zechciały wzbogacić czasopismo to swoimi utworami. Ich przykład w oczywisty sposób wzbudzi i w innych pragnienie dostarczenia czytelnikom naszym takiej samej przyjemności. Mieszkańcy naszego kraju zo-

⁵ O rozróżnieniu na „Małorosję” i „Ukrainę” / „małoruski” i „ukraiński” pisał m.in. Aleksander Brückner (zob. Brückner 1903: 35).

⁶ Jean-Jacques Barthélemy to francuski pisarz i badacz starożytności, autor głośnej powieści *Podróż młodego Anacharzysa po Grecji...* (*Voyage du jeune Anacharsis en Grèce...*, 1788).

baczą, że również Charków pod wieloma względami zastąpi stołeczne wychowanie (Bartelemy 1816: 53 – podkreślenia autorów przypisu).

Z przytoczonych fragmentów wyłania się obraz czasopisma „Ukrainskij Wiestnik” jako, po pierwsze, organu Uniwersytetu Charkowskiego, oraz, pod drugie, pisma zorientowanego na sprawy lokalne, niekoniecznie bezpośrednio związane z uczelnią, bo przybliżające czytelnikom szeroko rozumiane życie regionu, jego przeszłość i współczesność, geografię, obyczajowość, stan oświaty i kultury. Przedstawiciele miejscowej inteligencji mieli przekazywać odbiorcom także wybrane informacje o świecie. Co prawda niektórzy badacze podważają zasadność nazywania charkowskiego pisma „organem uniwersyteckim” ze względu na brak powiązań finansowych z uczelnią (zob. Bagalej 1904: 762), jednak w pełni zasługuje ono na takie miano jako periodyk, który odgrywał rolę kroniki naukowej i dydaktycznej uniwersytetu, zamieszczał publikacje wykładowców i studentów, poszerzając tym samym wiedzę czytelników o bliższych i dalszych zakątkach świata. Stefan Kozak zauważał również, że w ówczesnych charkowskich „kołach uniwersyteckiej inteligencji zaczął się kształtować młodoukraiński ruch narodowy, inspirowany przez wczesnoromantyczną rosyjską i polską historiografię, folklorystykę, literaturę oraz ideologię i filozofię niemiecką” (Kozak 1990: 62).

W programie czasopisma należy szukać genezy obecności polonistów literackich. Zorientowanie regionalistyczne w naturalny sposób zaowocowało zwróceniem większej uwagi na zachodnich sąsiadów, z którymi łączyło wschodnią Słowiańszczyznę wiele kart historii, często niełatwej, ale także język i obyczaje. Język polski stał się zresztą w Charkowie przedmiotem kształcenia uniwersyteckiego. W 1818 roku Uniwersytet Charkowski wzbogacił się o kolejną jednostkę organizacyjną, Katedrę Języka Polskiego, na której czele stanął jej pomysłodawca, Piotr (Petro) Hułak-Artemowski (Gułak-Artemowski; 1790–1865), w przyszłości rektor tej uczelni i wybitny przedstawiciel literatury ukraińskiej. Poza nauką języka polskiego program nauczania objął dzieje literatury polskiej oraz zagadnienia językoznawstwa porównawczego, a droga do opanowania polszczyzny prowadziła w dużym stopniu przez przekłady polskiej prozy, publicystyki i poezji. W pełni poświadcza to zawartość czasopisma „Ukrainskij Wiestnik”: od strony teoretycznej – mowa Hułaka-Artemowskiego, wygłoszona w dniu otwarcia katedry, której końcowe partie zawierały zarys programu nauczania (Gułak-Artemovskij 1819: 129–161), oraz – już w praktyce – tłumaczenia poszczególnych dzieł twórców polskich, wychodzące spod pióra zarówno Hułaka-Artemowskiego, jak i w miarę postępów nauki jego studentów, wśród których na plan pierwszy wysunęli się Dmitrij Safonow (daty życia nieustalone) i Aleksandr Skłabowski (1793–1831).

W czasopiśmie „Wiestnik Jewropy” ukazało się nie tylko ogłoszenie o przystąpieniu do wydawania charkowskiego miesięcznika, ale także informacja o jego likwidacji, przekazana przez samego już tylko Fiłomafitskiego (Kratkie... 1820: 317). Powód zamknięcia pisma nie został podany, subskrybenci otrzymali obietnicę zwrotu wydatkowanych środków. Wiadomo, że jego likwidacja miała związek z restrykcyjną polityką Aleksandra Golicyyna, ministra oświaty w latach 1817–1824. Pamięć o czasopiśmie i jego redaktorach nie wygasła, w czym udział miał także „Wiestnik Jewropy”, na którego łamach wciąż można było przeczytać listy czytelników do Fiłomafitskiego (zob. Rikord 1820: 248–265) oraz zapowiedzi kolejnych przedsięwzięć wydawni-

czych Hułaka-Artemowskiego i Skłabowskiego (zob. Gulak-Artemovskij, Sklabovskij 1820: 315–316).

O „Wiestniku Jewropy” warto wspomnieć w kontekście pisma „Ukrainskij Wiestnik” jeszcze z dwóch powodów: po pierwsze dlatego, że na jego łamach również spotykamy się z licznymi polonicami (m.in. w 1815 roku ukazał się w nim przekład fragmentów rozprawy Jana Śniadeckiego *O języku polskim*; zob. Snâdeckij 1815: 175–205⁷), po drugie zaś – ze względu na zamieszczanie wystąpień teoretycznych na temat przekładu poetyckiego (w 1810 roku do rąk czytelników trafił przekład – pióra Wasilija Żukowskiego – artykułu Jacquesa Delille’a *O przekładach w ogólności i w szczególności o przekładach wierszy*; zob. Delil’ 1810: 190–198; por. Delille 1784).

Nazwisko francuskiego tłumacza poematu Wergiliusza *Georgiki* – jednego z bardzo wielu praktyków i teoretyków przekładu z przełomu XVIII i XIX wieku – padło tu nieprzypadkowo i nie tylko dlatego, że „polskim Delille’em” był nazywany Karpiński. W pracy *O przekładach w ogólności i w szczególności o przekładach wierszy* odnajdujemy bowiem wątek (podejmowany zresztą nie tylko przez Delille’a, stanowiący charakterystyczny rys myślenia o przekładzie w tamtych czasach), który zdominuje refleksję nad wierszami polskiego poety przyswojonymi rosyjskojęzycznym odbiorcom w czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik”. Jeżeli Delille pisał więc o przekładzie poezji, że „zbyt- nia wierność” stanowi w niej „zbytnią niewierność”, a tłumacza porównywał do dłuż- nika, który jest zobowiązany do zwrócenia wierzycielowi nie tej samej monety, lecz tej samej kwoty (Delil’ 1810: 194, 197), rodzi się pytanie, czy będziemy mieli do czynienia z przekładami, czy raczej naśladownictwami wierszy Franciszka Karpińskiego?

Przekłady czy naśladownictwa?

W czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik” ukazały się cztery wiersze Karpińskiego: *Korydon*, *Dafne i Korydon*, *Przypomnienie dawnej miłości* oraz *Podróżny i strumień*. Pierwszy przyswoił miejscowym czytelnikom Safonow, pozostałe – Skłabowski. Niewykluczone, że obaj – oraz, jak należy się domyślać, Hułak-Artemowski jako sprawu- jący merytoryczną opiekę nad studentami – dysponowali wspomnianym na początku wydaniem dzieł Karpińskiego z 1806 roku⁸, chociaż nigdzie na łamach czasopisma nie ma o tym mowy. Pod piórem Safonowa *Korydon* otrzymał tytuł *Идиллия* (Safonov 1819: 96–97). Podobnie, uwydatniając sielankowy charakter utworu, postąpił Skła- bowski z tytułem wiersza *Dafne i Korydon*, zmieniając go na *Идиллия. Дафна и Кори- дон* (Sklabovskij 1819a: 352–358); *Przypomnienie dawnej miłości*, mające w oryginale

⁷ Rozprawa została zamieszczona w tymże roku w „Dzienniku Wileńskim” (Śniadecki 1815: 7–20, 101–117). Słowa Janowskiego o „artykułach z [...] «Dziennika Wileńskiego»” odnoszą się więc nie tylko do charkowskiego miesięcznika, ale także do „Wiestnika Jewropy” (ani w jednym, ani w drugim przypadku nie pasuje natomiast epitet „przygodny”, w obu czasopismach – zwłaszcza w drugim – dobór przekładów był z reguły daleki od przypadkowości). Niewykluczone, że Hułak-Artemowski nie tylko znał rozprawę Śniadeckiego, ale też korzystał z niej przy pisaniu mowy na dzień otwarcia Katedry Języka Polskiego.

⁸ To wydanie stanie się punktem wyjścia dalszego porównania oryginałów z wierszami Skłabow- skiego i Safonowa (Karpiński 1806: 18–19, 35–38, 171–172, 269–270).

podtytuł *Pieśń pasterska*, nazwał on *Романс* (Sklabovskij 1819b: 93–95), a *Podróżnego i strumień* – *Прохожий у поток* (Sklabovskij 1819c: 241–244). Dwa wiersze zostały poprzedzone początkowymi wersami w języku polskim: *Korydon* („Łąko zielona, nie zwabisz mię więcej / ani pieszczony przedtem głos ptaszęcy”; Safonow 1819: 96) i *Przypomnienie dawnej miłości. Pieśń pasterska* („Potok płynie doliną / Nad potokiem jawory”; Sklabovskij 1819b: 93). Pod wierszem *Korydon* widnieje dopisek „z polskiego”, *Dafne i Korydon* ma podtytuł *Z Karpińskiego* i dopisek „z polskiego”, natomiast *Podróżny i strumień* oraz *Przypomnienie dawnej miłości* zyskały podtytuł „naśladowanie Karpińskiego”.

Dafne i Korydon jest w czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik” pierwszym polskim wierszem przyswojonym czytelnikom przez charkowskiego studenta, choć nie stanowi w nim pierwszego „studenckiego” przyswojenia z języka polskiego w ogóle⁹.

Słowa o „przyswojeniu” rodzimym czytelnikom wierszy polskiego poety zostały użyte celowo, gdyż dyskusyjne jest to, czy spod pióra Safonowa i Sklabowskiego wyszły przekłady, czy też były to naśladownictwa. Oni sami zresztą sugerowali raczej to drugie, opatrując swe utwory takimi, a nie innymi podtytułami i dopiskami końcowymi. Niekonsekwencję świadczącą o niepewności i ostrożności wykazują w tej kwestii również współcześni – nieliczni i zazwyczaj poprzestający na wzmiankach – badacze, jak Siergiej Nikołajew, który co prawda nazywał Sklabowskiego tłumaczem wierszy Karpińskiego, ale gdy pisał o nieobecności w nich wskazań na pierwowzór, wspominał o „tłumaczeniu lub naśladownictwie” (Nikołajew 2007: 259–260).

W XVIII – 1. połowie XIX wieku mamy do czynienia bowiem, zarówno na gruncie polskim, jak i rosyjskim, z przekraczalnością granic między tłumaczeniem a naśladownictwem, odzwierciedloną w wymiennym posługiwaniu się tymi terminami, oraz – po romantycznym przełomie – wprowadzeniem terminu „tłumaczenie w sposobie naśladowczym”, rozumianego jako wolny przekład (Ziętarska 1996: 479). Zofia Szmydtowa pisała o zacieraniu się granicy „między przekładem, parafrazą, przeróbką” i jedynie sporadycznych próbach obrony „integralności tekstu, [...] głównie w odniesieniu do literatur antycznych” (Szmydtowa 1955: 5). Co prawda w końcu XVIII stulecia dały o sobie znać, jak zauważyła Jadwiga Ziętarska, „konceptje obce translatorskiej swobodzie, jednakże prawo do zmian pierwowzoru w przekładzie – choć znacznie ograniczone – pozostawało w mocy” (Ziętarska 1969: 95). Było to prawo do „swobodnego modyfikowania zarówno zawartości treściowej, jak i środków wyrazu artystycznego pierwowzoru” (Ziętarska 1969: 96). Ostrożność współczesnych badaczy wydaje się więc w pełni uzasadniona, zwłaszcza tych, którzy, jak Nikołajew, ograniczali się do samego stwierdzenia faktu „przeniesienia” wiersza polskiego poety na grunt rosyjskojęzyczny. Co do jednej kwestii przedstawiciele kręgów literackich XVIII – początków XIX wieku pozostawali zgodni, mianowicie tego, o czym czytamy w artykule *Coś nieco o naszej Malowniczej Prozie i o obecnym stanie literatury rosyjskiej w ogólności*,

⁹ Taki status ma przetłumaczony przez Nikołaja Lewickiego szkic *Okolice Renu* (Borżewskij 1819: 319–339), zaczerpnięty z „Tygodnika Polskiego” i mający formę listu Antoniego Borzewskiego do Brunona Kicińskiego ([Borzewski] 1819: 77–91). Tematyka polska zaistniała na łamach pisma jeszcze wcześniej, wraz z publikacjami o związkach historycznych z Rzeczpospolitą (zob. m.in. Getman Hmelnickij... 1816: 7–21, 3–19) czy o leksyce języka polskiego (Nečto o Litve... 1816: 241–248).

że jakkolwiek rozumiane zorientowanie na literaturę obcą pozwoli podnieść poziom rodzimej, nadrobić zapóźnienia w tej materii oraz stworzyć się na nowe tendencje. Z tego wniosku pośrednio wynika kolejny: ówczesna refleksja nad przekładem i naśladownictwem była w dużym stopniu refleksją nad swobodą twórczą¹⁰.

W tym kontekście warto przypomnieć także o zjawisku tłumaczenia i naśladownictwa „z drugiej ręki”, gdy utwór wprowadzany na grunt rodzimy sam wcześniej został zaczerpnięty z jeszcze innego gruntu. Z takim rozwiązaniem spotykamy się w wierszu *Podróżny i strumień*, opatrzonym podtytułem „z francuskiego”¹¹ (por. Opacki 2021: 331). Język polski wystąpił tu w roli pośrednika między francuskim a rosyjskim, którym posłużył się student z Charkowa. O sytuacji tej Ziętarska pisała:

obfitość informacji o pośrednictwie cudzych wersji, podawanych często już na kartach tytułowych, świadczy z pewnością, że nie były to zabiegi potępione przez opinię literacką; najwyraźniej aprobowano milcząco takie ułatwienie sobie pracy także wówczas, gdy język oryginału nie należał bynajmniej do mało znanych (Ziętarska 1969: 275).

Takie zjawisko było znane już w czasach wcześniejszych.

Safonow i Skłabowski opublikowali swoje wiersze w języku rosyjskim. W tym języku jest znakomita większość publikacji w czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik”, jego strony tytułowe i „słowa” od redakcji. Pojedyncze utwory były w języku ukraińskim. O poszczególnych autorach związanych w tym periodykiem mówi się często jako o dwujęzycznych, piszących po rosyjsku i ukraińsku. Twórcą dwujęzycznym, ale zorientowanym na kulturę ukraińską nazwał Hułaka-Artemowskiego Igor Łosijewski (Losievskij 1993: 68–69). Na marginesie warto dodać, że zgodnie z jedną z definicji przekład to „sytuacja komunikacji dwujęzycznej, u której podstaw leży bilingwizm, tj. umiejętność [...] użycia [...] dwóch języków” (Garbovskij 2007: 316).

Pod piórem Safonowa

Korydon Karpińskiego powstawał w latach 1771–1779¹². Jest uznawany, często wraz z tak samo datowanym *Dafne i Korydonem*, za przejaw gessneryzmu w liryce polskiej (zob. Zosel 1911: 50). Pod konwencjonalnym imieniem Korydon poeta często opisywał samego siebie. W wierszu rzuca się w oczy wyraźnie zaznaczona sytuacja wyjściowa i finalna tytułowego bohatera: na początkowo odrzuca on uroki przyrody, by na koniec znowu docenić ich piękno. Zmiana postrzegania otaczającego świata, na który składają się łąka, ptaki i strumień, wiąże się z relacjami z ukochaną Palmi-

¹⁰ Świadczą o tym słowa Wasilija Triediakowskiego z odezwy *Do czytelnika* w poemacie *Podróż na wyspę miłości* (*Езда в остров любви*, 1730): „Tłumacz od twórcy tylko nazwą się różni” (Russkie pisateli... 1960: 36).

¹¹ Z tego powodu wiersz *Podróżny i strumień* – jako wymagający głębszej refleksji komparatystycznej – zostanie wyłączony z dalszych rozważań i będzie przywoływany tylko jako tło interpretacyjne pozostałych trzech wierszy. Można dodać, że wierszy z takim podtytułem jest w spuściźnie Karpińskiego więcej, np. *Życie w osobności* (Karpiński 1806: 200–201) oraz *Szczęście i nieszczęście* (Karpiński 1806: 226–228).

¹² Tu i dalej daty powstania wierszy Karpińskiego są podawane za Romanem Sobolem (Sobol 1967: 29–31, 62–63).

ra: gdy nie ma jej w pobliżu, Korydonowi wydaje się, że na łąkach „sama okropność [...] przebywa”, strumień „smutno mruczy”, a ptak „jęczy”, gdy jednak ona w końcu zjawia się przed nim ze słowami „mnie żyć z tobą miło”, Korydon dostrzega, że „łąka odmłodziła, róża się razem rozwija”, a „ptak wkoło śpiewa wesoło” (Karpiński 1806: 19). Groźba odebrania sobie życia przez rzekomo porzuconego kochanka została zażegnana. Swoje wyznanie Palmira opatrzyła komentarzem, odnoszącym się do sytuacji psychologicznej kobiet w relacjach z mężczyznami i jakby w ich imieniu wygłaszanym: „Ja miałam miłość, śmiałości nie było. / Pozwólcie czasem bronić się płci naszej odwadze waszej” (Karpiński 1806: 18).

Safonow nie tylko zachował schemat kompozycyjny wiersza Karpińskiego, ale nawet w większym stopniu niż polski poeta zadbał o powtarzalność składników świata przedstawionego w partiach początkowych i w finale. O ile bowiem w wierszu Karpińskiego samotny Korydon „obraża się” na łąkę, ptaki i strumień, ale – już z Palmirą przy boku – „przeprasza się” już tylko z łąką i ptakiem, o tyle w wierszu Safonowa Korydon nie zapomina o „przeproszeniu się” także ze strumieniem. Motyw akwaticzny podlega zatem pod piórem tego drugiego rozbudowaniu. Co więcej, opisując strumień jako spływający z hukiem z góry, Safonow nadaje mu większą dynamikę niż Karpiński, a poprzez to zwiększa też dynamikę emocji bohatera, bardziej niż w wierszu polskiego poety skłonного do ich manifestowania otoczeniu. Safonow wspomina o „strumieniach łez” Korydona (Safonov 1819: 97), o których nie wzmiankuje Karpiński. Poeta rosyjskojęzyczny szerzej korzysta ze skonwencjonalizowanego już repertuaru zabiegów literackich. Polski poeta wykazuje się pod tym względem powściągliwością i subtelnością.

Dominantą stylistyczną początkowych partii wiersza polskiego poety jest apostrofa. Na początku podmiot liryczny zwraca się do łąki, po czym kieruje słowa do Palmiry. Drugą część wiersza wypełniają przytoczone wyżej słowa Palmiry, która pod piórem Safonowa otrzymuje imię Dafna, to samo, które wystąpi w wierszu Karpińskiego przywołanym przez drugiego charkowskiego studenta. W ten sposób oba wiersze – *Korydon* oraz *Dafne i Korydon* – miały szansę zaistnieć w świadomości czytelników pisma „Ukrainskij Wiestnik” jako spójna całość, przedstawiająca historię miłosną tej samej pary postaci i wysuwająca podobny wniosek. Ten wniosek – sformułowany z wykorzystaniem innych składników treściowych – zawiera ostatni czterowiersz *Korydona*: uczucie sprawia, że świat wydaje się piękniejszy, w jej obliczu – u Karpińskiego, jak już wiemy – „młodnieje” łąka, kwitnie róża i ptak wesoło śpiewa, u Safonowa zaś – dodatkowo jeszcze z gór z hukiem spływają strumienie (Safonov 1819: 97).

Pod piórem Skłabowskiego

O ile Safonow zachował tę samą liczbę wersów (wynoszącą 24), co polski sentymentalista, o tyle Skłabowski zwiększył objętość swoich wierszy „z Karpińskiego” i „naśladowania Karpińskiego”: *Dafne i Korydon* liczył u Karpińskiego 72 wersy, u niego było ich już 100, pochodzące z lat 1784–1786 *Przypomnienie dawne miłości* miało 28 wersów, które pod piórem Skłabowskiego rozrosły się do 60, w *Podróżnym i strumieniu* proporcje te wyniosły 34 do 60. Zwiększenie objętości dokonuje się za sprawą

albo rozbudowywania poszczególnych fraz (jeśli w *Dafnie i Korydonie* polski poeta – w pierwszym wersie – konstatuje zwięźle, że „Dafne się żaliła”, to Skłabowski – dopiero w wersie dwunastym – do słów „tak Dafne mówiła” dodał „spuściwszy smętny wzrok”; Karpiński 1806: 35, Sklabovskij 1819a: 353), albo wprowadzenia nowych – często wielowersowych – ustępów (w *Przypomnieniu dawnej miłości* początkowy opis krajobrazu ogranicza się u Karpińskiego do potoku w dolinie i jaworów, do których poeta charkowski dodaje jeszcze purpurowe róże; Karpiński 1806: 171, Sklabovskij 1819b: 93). Efekt wielosłowania, charakterystyczny dla Skłabowskiego, rozmywa całą sytuację fabularną, czyni ją (a także wymowę całości) dużo mniej czytelną, niż miało to miejsce w wierszu Karpińskiego. Jak zawsze w przypadku amplifikacji, mamy do czynienia ze zburzeniem pierwotnego zamysłu autora.

Wiersz *Dafne i Korydon* Teresa Kostkiewiczowa nazwała „programowym, [...] w którym bohater liryczny mówi bezpośrednio [...] o swym sposobie widzenia świata, prezentuje system ocen przez siebie przyjętych [...]: strumień, który nie podoba się ukochanej Korydona, jest rzeczywiście brudny i brzydki, ale Korydon odpowiada «miły strumyczku», ponieważ „dobre i piękne jest to, co dzięki wartościom przez niego uznanym wywołuje w nim oddźwięk emocjonalny” (Kostkiewiczowa 1964: 67). Wydźwięk wiersza, którego zasadniczy zrąb tworzy wymiana zdań między Dafne i Korydonem, a główny środek konstrukcyjny – paralelizm, jest prosty do odczytania: świat nie jest taki, jaki jest, lecz taki, jak wydaje się patrzącemu na niego człowiekowi, a w świecie tym najwyższe wartości stanowią wierność i miłość. Skłabowski zachował imiona postaci i charakter dialogiczny, a także główne atrybuty świata przedstawionego sielanki (owieczki i in.) oraz ruskowskie w swojej genezie przeciwstawienie „wieś – miasto”. Wyraźnie wybrzmiały pod jego piórem również paralelizmy, rozumiane przy tym – tak jak u polskiego poety – na dwa sposoby: chodzi nie tylko o kilkukrotne wprowadzanie tych samych składników świata przedstawionego (topole i in.), ale również o przedstawianie ich z odmiennym znakiem wartości (wspomniana topola – dla Korydona piękna – Dafne wydaje się krzywa). Topola jest pierwszym elementem świata przyrody ocenianym przez parę bohaterów; kolejnymi – zarówno u Karpińskiego, jak Skłabowskiego – są ptaszek (czyżyk) i strumień. Motyw topoli pojawiał się już w twórczości Wergiliusza i Horacego (por. Karpiński 2005: 266, komentarz). O ile skojarzenie z poezją antyczną mogło przyjść do głowy odbiorcom wiersza Skłabowskiego (oraz jemu samemu), o tyle poza ich możliwościami było dostrzeżenie aluzji do czarnoleskiej lipy Jana Kochanowskiego (por. Karpiński 2005: 267, komentarz).

Przypomnienie dawnej miłości Tomasz Chachulski określił jako „elegijne wspomnienie o minionym szczęściu, jak powrót starego człowieka do krainy młodości” (Chachulski 2005: 25). Pośród różnic między wierszami Karpińskiego i Skłabowskiego na plan pierwszy wysuwa się odmienny dobór imion postaci: Justynę, wprowadzoną przez polskiego poetę (nie tylko zresztą w tym wierszu, ale także w innych, co zapewniło mu miano „śpiewaka Justyny”), Skłabowski zastąpił Aliną. Powód tej modyfikacji jest oczywisty: egzotyczne dla rosyjskich odbiorców imię Justyna wyparło takie, z którym stykali się w rodzimej poezji (choćby u czołowego rodzimego sentymentalisty, Nikołaja Karamzina, twórcy znanego wiersza *Alina* – *Алина*, 1792). Skłabowski zachował zaś wszystkie składniki tła przyrodniczego, poczynając od jawora jako symbolu opieki i miłosnej przyszłości: za polskim poetą osadził całą sytuację fabularną

między wieczorem a świtem, wprowadził burzę, która skłoniła bohaterkę do refleksji nad śmiercią we dwoje, opisał bohatera, który pił wodę z dłoni kochanki, wspomniał o napisach wyrzniętych przez nich na korze drzewa. Ten ostatni motyw jego czytelnicy dobrze kojarzyli także z twórczością Karamzina, tym razem z opowieścią sentymentalną *Biedna Liza* (*Бедная Луиза*, 1792). Cechą szczególną wiersza Karpińskiego był, jak wyraziła się Kostkiewiczowa, „pieśniowy typ intonacji i składni”, decydujący o „układzie elementów treściowych”: „podstawową jednostką rytmiczno-treściową, a zarazem składniowo-intonacyjną staje się wers usamodzielniony”, a „zasada samodzielności wersów podkreślona jest przez stosowanie konstrukcji eliptycznych i pomijanie spójników określających powiązania międzyzdaniowe” (Kostkiewiczowa 1964: 105). Ta reguła również została dostrzeżona przez poetę charkowskiego, chociaż nie można mówić w odniesieniu do niego o pełnej konsekwencji w dążeniu do usamodzielniania wersów.

Zakończenie

Na plan pierwszy wysuwają się odpowiedzi na dwa pytania: czy wiersze opublikowane w czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik” są przekładami czy naśladownictwami? Czy można nazwać je za autorem artykułu *Coś niecoś o naszej Malowniczej Prozie i o obecnym stanie literatury rosyjskiej w ogólności* „dobrymi fragmentami cudzoziemskimi”, dystansującymi pod względem jakości artystycznej pozostałą zawartość dzieła poetyckiego charkowskiego pisma?

Precyzyjnej – jednoznacznie rozstrzygającej problem – odpowiedzi na pierwsze z nich nie sposób się spodziewać nie tyle ze względu na brak wyników porównania wierszy Safonowa i Skłabowskiego z wierszami Karpińskiego (nie ma wątpliwości co do tego, że zdecydowanie bardziej swobodnie poczynił sobie z utworami polskiego poety Skłabowski, rozbudowując wedle własnego uznania objętość utworów), ile z uwagi na charakterystyczne dla ówczesnej świadomości literackiej, znajdujące szerokie odzwierciedlenie w wypowiedziach teoretycznych, nierozgraniczanie naśladownictwa i przekładu. Inaczej mówiąc, bezzasadne wydaje się podejmowanie prób kwalifikowania poszczególnych wierszy do którejś z grup, skoro sami rosyjskojęzyczni autorzy nie sięgali po pióro z myślą, że stworzą przekład lub wybiorą drogę naśladownictwa. Nawet wprowadzenie przez Skłabowskiego do podtytułów dwóch wierszy określenia „naśladowanie Karpińskiego” nie stanowi dostatecznej podstawy do przeprowadzenia rozróżnienia między nimi a pozostałymi, które podtytułu takiego nie dostały: „naśladowanie Karpińskiego” w pełni przystaje przecież również do trzeciego wiersza, który wyszedł spod jego pióra, ale który tak nazwany przez niego nie został. Odpowiedzi na pytanie, dlaczego jeden poeta charkowski napisał wiersz bliższy oryginałowi, a drugi pozwalał sobie na stosunkowo liczne odstępstwa od niego, obejmujące – czego dowodzą wiersze Skłabowskiego – objętość i kompozycję, sferę obrazowania, koncepcję postaci i świata przedstawionego, należy szukać zatem raczej w indywidualnym potencjale twórczym każdego z nich: z większej swobody korzystał autor z „silniejszym” piórem i bardziej rozwiniętymi ambicjami literackimi.

Nieprzypadkowo właśnie Skłabowski będzie kontynuował w następnych latach twórczość literacką (łącznie ją z pracą akademicką i urzędniczą): wraz z Hułakiem-Artemowskim podpisał się pod wspomnianym już ogłoszeniem w „Wiestniku Jewropy” z 1820 roku o założeniu nowego charkowskiego pisma literackiego „Muza”, rok wcześniej opublikował zbiór *Próby wierszem* (*Опыты в стихах*), w 1824 roku w wydawanym przez siebie czasopiśmie „Ukrainskij Żurnał” zamieścił artykuł *O pożytku i celu poezji* ([Skłabovskij] 1824: 173-188, 239-253). Co warto odnotowania, w *Próbach wierszem*, opatrzonych mottem zaczerpniętym z wiersza Wasilija Żukowskiego *Do ks. Wiaziemskiego i W. L. Puszkina* (*К кн. Вяземскому и В. Л. Пушкину*, 1814), znalazły się wszystkie trzy wiersze inspirowane Karpińskim i wszystkie – a nie tylko dwa, jak w czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik” – otrzymały w spisie treści podtytuł „naśladowanie Karpińskiego” (w tekście głównym podtytuł został usunięty, wiersz o Dafnie i Korydonie wzbogacił się tu zaś o dedykację Piotrowi Hułakowi-Artemowskiemu). Skłabowski jest zaliczany do poetyckich uczniów Wasilija Żukowskiego (i do pewnego stopnia Konstantina Batuszkowa), o czym – najpierw ostrożnie, potem bardziej dobitnie – pisał Grigorij Gukowski:

Pewien Skłabowski, poeta charkowski, człowiek nie bez talentu, powtarzał w swoich wierszach Żukowskiego i opiewał jego ballady, otwarcie idąc śladami swojego nauczyciela (Gukovskij 1965: 95).

Od Skłabowskiego do [Aleksandra – M.D.] Puszkina podąża cała grupa młodych poetów 1810-ych lat, jednocześnie uczących się i u Żukowskiego i u Batuszkowa (Gukovskij 1965: 103¹³).

Wprawdzie Gukowski nie odniósł się do wierszy, które Skłabowski napisał z inspiracji Karpińskiego, komentarz tego badacza pośrednio rzuca światło także na nie, sytuuje bowiem całą twórczość charkowskiego poety w procesie historycznoliterackim. Gukowski podkreśla „uczniowski” charakter tej poezji, pisze o poszukiwaniu przez młodego autora, sięgającego po pióro w okresie przejściowym między sentymentalizmem a preromantyzmem i romantyzmem, autorytetów literackich, realizowaniu przez niego ćwiczeń warsztatowych, wprawianiu się w zakresie doboru środków wyrazu artystycznego. Wiersze powstałe pod wpływem Karpińskiego trzeba traktować właśnie jako wprawkę poetycką, terminowania poetyckiego, rezultat „zmiernia się” nie tylko z poezją polskiego sentymentalisty, ale także w ogóle z materią poetycką. Nie inaczej należy patrzeć na wiersz Safonowa o Korydonie. Obaj charkowscy poeci byli zresztą uczniami w dosłownym tego słowa rozumieniu: to przecież studenci przygotowujący pod opieką Hułaka-Artemowskiego, który najprawdopodobniej sam podsunął im wiersze Karpińskiego, prace zaliczeniowe w ramach uniwersyteckiego kursu języka polskiego, rozpoczętego przez nich stosunkowo niedawno.

W ten sposób pośrednio została udzielona odpowiedź na drugie pytanie. Opublikowanie omawianych wierszy w piśmie „Ukrainskij Wiestnik” ma więc znaczenie nie tyle w rozwoju poezji rosyjskiej, ich poziom jest bowiem porównywalny z innymi tekstami poetyckimi na tych łamach, ile w dziejach recepcji poezji Karpińskiego na gruncie wschodniosłowiańskim, która, jak widać, objęła nie tylko ośrodki stołeczne – moskiewski i petersburski, ale również położony z dala od nich Charków. Autor

¹³ Por. <https://www.vsu.ru/ru/publishing/npvu/2018/201804/2018-04-16.pdf> (dostęp 31.07.2024).

Laury i Filona był jednym z dwóch – obok Adama Naruszewicza – polskich poetów oświeceniowych, których wiersze przyswoili rosyjskojęzycznym odbiorcom charkowscy studenci¹⁴. Z ustaleń bibliografów wynika, że poza *Przypomnieniem dawnej miłości* wiersze te nie przyciągały już potem zainteresowania tłumaczy rosyjskich (zob. Polska literatura... 1986: 30–32)¹⁵. Mimo upływu czasu „Ukrainskij Wiestnik” pozostaje zatem jedynym źródłem dla czytelników i badaczy, którzy chcą zapoznać się aż z trzema z nich.

Jeśli przyjrzeć się samym czterem wierszom Karpińskiego, które w takich okolicznościach znalazły się na warsztacie Safonowa i Skłabowskiego, rzucają się w oczy dwa podobieństwa między nimi: przynależność do liryki sentymentalnej i obecność w nich charakterystycznych dla tego kierunku środków poetyckich oraz – w tej kwestii możemy mówić już o korespondowaniu nie tylko z sentymentalizmem, ale także, szerzej, z tendencjami literackimi całej formacji oświeceniowej – występowanie semantyki i metaforyki wody. W każdym z nich pojawia się obraz „małej wody”, częściej w „poetyckiej twórczości klasycystycznej i kameralnej, idyllicznej sielance sentymentalnej” (Wolska 1995: 152). W *Dafnie i Korydonie* jest to potok, w *Przypomnieniu dawnej miłości* – potok i strumień, w *Podróżnym i strumieniu* – już w formule tytułowej – strumień. Wszędzie „mała woda” jest przedstawiona jako płynąca i w ten czy inny sposób zaangażowana w życie człowieka bądź przynajmniej mu towarzysząca. Oczywiście nie sposób uznać obecność pierwiastka akwaticznego za podstawowe kryterium doboru tekstów jako materiału ćwiczeniowego dla studentów Uniwersytetu Charkowskiego, niemniej jego powtarzalność jest na tyle widoczna, że nie wypada wprost tego faktu nie odnotować.

Wracając do okoliczności powstawania w Charkowie omawianych wierszy, warto dodać, że miejscem publikowania poezji i prozy miejscowych studentów były poza czasopismem „Ukrainskij Wiestnik” wydawane rokrocznie zbiorki pod tytułem *Dzieła i przekłady studentów Cesarskiego Uniwersytetu Charkowskiego...* Tom z 1820 roku, obejmujący prace zaliczeniowe studentów z ubiegłego roku akademickiego, zawierał wiersze Skłabowskiego, wśród których nie było jednak żadnego z powstałych pod wpływem Karpińskiego, za to znalazł się w nim wiersz napisany z inspiracji Naruszewiczowskiego *Do strumienia* (Skłabovskij 1820: 74–75).

Bibliografia / References

Anastasevič (1818): V.A. [Anastasevič, V.]. Piś'mo k izdatel'âm. *Ukrainskij vestnik*, 12, oktâbr': 115–124 [Анастасевич (1818): В.А. [Анастасевич, В.]. Письмо к издателям. *Украинский вестник*, 12, октябрь 1818: 115–124].

¹⁴ Znaleźli się wśród nich także Ignacy Krasicki i Stanisław Trembecki, ale pierwszy z nich zaistniał w czasopiśmie „Ukrainskij Wiestnik” przede wszystkim jako eseista, a wiersz drugiego – *Gość w Heilsbergu* – był cytowany w języku oryginału.

¹⁵ *Przypomnienie dawnej miłości* w przekładzie Marka Żiwowa zostało opublikowane w zbiorze polskiej poezji w 1963 roku (Polska... 1963: 140–141). Przez wymieniony zespół bibliografów obecność tego wiersza w piśmie „Ukrainskij Wiestnik” nie została odnotowana (Polska literatura... 1986: 31).

- Bagalej, D.I. (1904). *Opyt istorii Har'kovskogo universiteta (po neizdannym materialam). S priloženiem portretov i planov.* T. 2 (S 1815 po 1835 god). Har'kov: Parovaâ tip. i litogr. Zil'berg [Багалей, Д.И. (1904). *Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). С приложением портретов и планов.* Т. 2 (С 1815 по 1835 год). Харьков: Паровая тип. и литогр. Зильберберг].
- Bagalej, D.I., Sumcov, N.F., Buzeskul, V.P. (1906). *Kratkij očerk istorii Har'kovskogo universiteta za pervye sto let ego sušestvovaniâ.* Har'kov: Tipografiâ Adol'fa Darre [Багалей, Д.И., Сумцов, Н.Ф., Бузескул, В.П. (1906). *Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования.* Харьков: Типография Адольфа Дарре].
- Bartelemi... (1816): Kamenskaâ, A. Čerty grečeskoj mifologii. (Iz Bartelemi). *Ukrainskij vestnik*, 1, ânvar' 1816: 31–33 [Бартелеми... (1816): Каменская, А. Черты греческой мифологии. (Из Бартелеми). *Украинский вестник*, 1, январь 1816: 31–33].
- [Borzewski, A.]. (1819). Okolice Renu. List Antoniego Borzевского do Brunona Hrabi Kicińskiego. *Tygodnik Polski*, 1/4, 25 stycznia 1819: 77–91.
- [Borževskij, A.]. (1819). Okrestnosti Rejna. Perev. Levickij, N. *Ukrainskij vestnik*, 3, mart 1819: 319–339 [[Боржевский, А.]. (1819). Окрестности Рейна. Перев. Левицкий, Н. *Украинский вестник*, 3, март 1819: 319–339].
- Brückner, A. (1903). *Z dziejów języka polskiego. Studia i szkice.* Lwów: Nakładem Towarzystwa Wydawniczego Warszawa – Księgarnia S. Sadowskiego.
- Chachulski, T. (2005). *Wprowadzenie do lektury.* W: Karpiński, F. (2005). *Wiersze zebrane.* Cz. 1. Red. T. Chachulski. Warszawa: Instytut Badań Literackich – Wydawnictwo: 5–28.
- Dąbrowska M. (2012). Polscy poeci doby Oświecenia w czasopismach rosyjskich pierwszego piętnastolecia XIX wieku („Северный вестник” – „Улей” – „Вестник Европы”), *Studia Rossica.* T. 22: *Polska – Rosja: dialog kultur. Tom poświęcony pamięci Profesor Jeleny Cybienko:* 95–111.
- Dąbrowska M. (2014). Wasilij Anastasiewicz jako popularyzator literatury polskiej w Rosji początku XIX wieku. Wokół czasopism „Северный вестник”, „Корифей, или Ключ литературы” i „Улей”. W: Cudak, R. (Red.). *Literatura polska w świecie.* T. 5: *Mapowanie, opisy, interpretacje.* Katowice Uniwersytet Śląski – Wydawnictwo Gnome: 364–374.
- Delil', Ž. (1810). O perevodah voobše i v osobennosti o perevodah stihov. *Vestnik Evropy*, 109/4, fevral' 1810: 190–198 [Делиль, Ж. (1810). О переводах вообще и в особенности о переводах стихов. *Вестник Европы*, 109/4, февраль 1810: 190–198].
- Delille J. (1784). *Les Géorgiques de Vergile, traduction nouvelle en vers françois...* Paris: Imprimerie de la société littéraire typographique.
- Francisk Karpinskij... (1811). [B.p.]. Francisk Karpinskij. *Ulej*, 2/12, dekabr' 1811: 431–434 [Франциск Карпинский... (1811). [Б.п.]. Франциск Карпинский. *Улей*, 2/12, декабрь: 431–434].
- Garbovskij, N.K. (2007). *Teoriâ perevoda.* Moskva: Izdatel'svo Moskovskogo universiteta [Гарбовский, Н.К. (2007). *Теория перевода.* Москва: Издательство Московского университета].
- Getman Hmel'nickij... (1816): [B.p.]. Getman Hmel'nickij. *Ukrainskij vestnik*, 1, ânvar' 1816: 7–21; 2, aprėl' 1816: 3–19 [Гетман Хмельницкий... (1816): [Б.п.]. Гетман Хмельницкий. *Украинский вестник*, 1, январь 1816: 7–21; 2, апрель 1816: 3–19].
- Gonorskij, R. (1816). Nečto o našej Živopiskoj proze i o nunešnem sostoâanii russkoj slovesnosti voobše. *Ukranskij vestnik*, 4, dekabr' 1816: 374–384 [Гонорский, Р. (1816). Нечто о нашей Живопиской прозе и о нынешнем состоянии русской словесности вообще. *Украинский вестник*, 4, декабрь 1816: 374–384].
- Gonorskij, R., Filomafitskij, E., Kvitka, G. (1816). O podpiske na novyj žurnal. *Vestnik Evropy*, 85/1: 77–80 [Гонорский, Р., Филомафитский, Е., Квитка, Г. (1816). О подписке на новый журнал. *Вестник Европы*, 85/1: 77–80].

- Gukovskij, G. (1965). Puškin i russkie romantiki. Moskva: Hudožestvennaâ literatura [Гуковский, Г. (1965). *Пушкин и русские романтики*. Москва: Художественная литература].
- Gulak-Artemovskij, P. (1819). Reč', v den' otkrytiâ Kafedry Poľskogo âzyka pri Imperatorskom Nar'kovskom universitete proiznesennaâ Lektorom onogo... *Ukrainskij vestnik*, 14, fevral' 1819: 129–161 [Гулак-Артемовский, П. (1819). Речь, в день открытия Кафедры Польского языка при Императорском Харьковском университете произнесенная Лектором оногo... *Украинский вестник*, 14, февраль 1819: 129–161].
- Gulak-Artemovskij, P., Sklabovskij, A. (1820). Ob'âvlenie. *Vestnik Evropy*, 114/24, dekabr' 1820: 315–316 [Гулак-Артемовский, П., Склабовский, А. (1820). Объявление. *Вестник Европы*, 114/24, декабрь 1820: 315–316].
- Janowski, L. (2004). *Uniwersytet Charkowski w początkach swego istnienia (1805–1820)*. Charków: Majdan.
- Karazin, V. (1811). Reč' o pol'ze prosvešeniâ v domovodstve. *Vestnik Evropy*, 59/20, oktâbr' 1811: 259–290 [Каразин, В. (1811). Речь о пользе просвещения в домоводстве. *Вестник Европы*, 59/20, октябрь 1811: 259–290].
- Karpiński, F. (1806). *Dziela Franciszka Karpińskiego wierszem i prozą. Edycja nowa i zupełna, wiele pismami od autora nadesłanymi pomnożona*. T. 1. Warszawa: W Drukarni Księży Pijarów.
- Karpiński, F. (2005). *Wiersze zebrane*. Cz. 1. Red. T. Chachulski. Warszawa: Instytut Badań Literackich – Wydawnictwo.
- Kijas, A. (2005). *Polacy na Uniwersytecie Charkowskim 1805–1917*. Poznań: Grafika.
- Kostkiewiczowa, T. (1964). *Model liryki sentymentalnej w twórczości Franciszka Karpińskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- Kozak, S. (1990). *Ukraińscy spiskowcy i mesjaniści. Bractwo Cyryla i Metodego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Köppen, P. (1823). *Spis źródeł historii literatury rosyjskiej*. W: *Dodatki do Mikołaja Grecza rysu historii literatury rosyjskiej*. Przeł. S.B. Linde. Warszawa: Nakładem i Drukiem N. Glücksberga: 521–578.
- Kratkie... (1820): [B.p.]. *Kratkie vypiski, izvestiâ i zamečaniâ*. [Perev.] Ž. [Žukovskij, V.A.]. *Vestnik Evropy*, 49/3, fevral' 1820: 190–198 [Краткие... (1820): [Б.п.]. Краткие выписки, известия и замечания. [Перев.] Ж. [Жуковский, В.А.]. *Вестник Европы*, 49/3, февраль 1820: 190–198].
- Losievskij, I. (1993). *Ruskaâ lira Ukrajny. Russkie pisateli Ukrainy pervoj četverti XIX veka*. Nar'kov: Oko [Лосиевский, И. (1993). *Русская лира Украины. Русские писатели Украины первой четверти XIX века*. Харьков: Око].
- Nečto o Litve... (1816): [B.p.]. *Nečto o Litve*. *Ukrainskij vestnik*, 3, sentâbr' 1816: 241–248 [Нечто о Литве... (1816): [Б.п.]. Нечто о Литве. *Украинский вестник*, 3, сентябрь 1816: 241–248].
- Nikołajew, S. (2007). *Od Kochanowskiego do Mickiewicza. Szkice z historii polsko-rosyjskich związków literackich XVII–XIX wieku*. Przeł. Głazewski, J. Warszawa: Wydawnictwo Neriton.
- Oracki, I. (2021). *Poezja romantycznych przełomów. Odwrócona elegia*. Kraków: Instytut Literatury : Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.
- Polska literatura... (1986): *Polska literatura piękna od XVI w. do początku XX w. w wydawnictwach rosyjskich i radzieckich. Bibliografia przekładów oraz literatury krytycznej w języku rosyjskim wydanych w latach 1711–1975*. T. 2. Red. I. Kurant. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- Pol'skaâ... (1963): *Pol'skaâ poëziâ*. T. 1. Red. M.C. Živov. Moskva: Gosudarstvennoe Izdatel'stvo Hudožestvennoj Literatury [Польская... (1963): *Польская поэзия*. T. 1. Ред. М.С. Живов Москва: Государственное Издательство Художественной Литературы].
- Rikord, L.I. (1820). K Izdatelû Ukrainskogo vestnika (E.M. Filomafitskomu). *Vestnik Evropy*, 111/12, iún' 1820: 248–265 [Рикорд, Л.И. (1820). К Издателю Украинского вестника (Е.М. Филомафитскому). *Вестник Европы*, 111/12, июнь 1820: 248–265].

- Russkie pisateli... (1960). *Russkie pisateli o perevode XVIII–XX vv.* Leningrad: Sovetskij pisatel' [Русские писатели... (1960). *Русские писатели о переводе XVIII–XX вв.* Ленинград: Советский писатель].
- Safonov, D. (1819). Idilliâ. *Ukrainskij vestnik*, kn. 4, aprel': 96–97 [Сафонов, Д. (1819). Идиллия. *Украинский вестник*, кн. 4, апрель: 96–97].
- Sklabovskij, A. (1819a). Idilliâ. Dafna i Koridon. *Ukrainskij vestnik*, 3, mart 1819: 352–358 [Склабовский, А. (1819a). Идиллия. Дафна и Коридон. *Украинский вестник*, 3, март 1819: 352–358].
- Sklabovskij, A. (1819b). Romans. (Podražanie Karpinskomu). *Ukrainskij vestnik*, 4, aprel' 1819: 93–95 [Склабовский, А. (1819b). Романс. (Подражание Карпинскому). *Украинский вестник*, 4, апрель 1819: 93–95].
- Sklabovskij, A. (1819c). Prohožij i Potok. (Podražanie Karpinskomu). *Ukrainskij vestnik*, 5, maj 1819: 241–244 [Склабовский, А. (1819c). Прохожий и Поток. (Подражание Карпинскому). *Украинский вестник*, 5, май 1819: 241–244].
- Sklabovskij, A. (1820). *K ruč'ï. (Iz Naruševiča)*. V: *Sočineniâ i perevody studentov Imperatorskogo Har'kovskogo universiteta...*, Har'kov: V Universitetskoj tipografii: 74–75 [Склабовский, А. (1820). *К ручью. (Из Нарушевича)*. В: *Сочинения и переводы студентов Императорского Харьковского университета...*, Харьков: В Университетской типографии: 74–75].
- [Sklabovskij, A.] A-S. (1824). O pol'ze i celi poëzii. *Ukrainskij žurnal*, 16: 173–188; 17: 239–253 [[Склабовский, А.] А-С. (1824). О пользе и цели поэзии. *Украинский журнал*, 16: 173–188; 17: 239–253].
- Snâdeckij, Â. (1815). O pol'skom âzyke. *Vestnik Evropy*, 82/18, avgust 1815: 175–205 [Снядецкий, Я. (1815). О польском языке. *Вестник Европы*, 82/18, август 1815: 175–205].
- Sobol, R. (1967). *Ze studiów nad Karpińskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Szmydtowa, Z. (1955). *Mickiewicz jako tłumacz z literatur zachodnioeuropejskich*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Śniadecki, J. (1815). O języku polskim. *Dziennik Wileński*, 1/1: 7–20; 2: 101–117.
- Wolska, B. (2017). *Stąpając po śladach przeszłości: „Przypomnienie dawnej miłości. Pieśń pasterska”*. W: Mazurkova, B., Chachulski, T. (Red.). *Czytanie Karpińskiego*. Warszawa: Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk – Wydawnictwo: 79–100.
- Ziętarska, J. (1969). *Sztuka przekładu w poglądach literackich polskiego Oświecenia*. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Ziętarska, J. (1996). *Przekład – adaptacja*. W: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*. Red. T. Kostkiewiczowa. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo: 478–484.
- Zosel, W. (1911). Sielanki Karpińskiego. Studium historyczno-literackie. *Biblioteka Warszawska*, 3: 17–73.
- Živopisnaâ proza... (1816): [B.p.]. Živopisnaâ proza. *Ukranskij vestnik*, 1, ânvar' 1816: 38–40 [Живописная проза... (1816): [Б.п.]. Живописная проза. *Украинский вестник*, 1, январь 1816: 38–40].

Źródła internetowe / Internet sources

<https://www.vsu.ru/ru/publishing/npvu/2018/201804/2018-04-16.pdf> (dostęp 31.07.2024).

Competing interests: The author declares that she has no competing interests.